

І. В. Клименко
кандидат історичних наук

Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського

м. Київ

**ДОКУМЕНТ З ІСТОРІЇ
ЛІТЕРАТУРНОГО ОБ'ЄДНАННЯ “ПЛУГ”
(1922–1932 рр.)**

Спілка селянських письменників “Плуг” була заснована 1922 р. у Харкові і мала філії в Києві, Полтаві, Вінниці, Кам'янці-Подільському, Сумах, Житомирі, Умані, Миргороді, Лубнах та інших містах. Ініціаторами створення виступили С. Пилипенко, А. Панів, І. Сенченко, Г. Коляда, І. Шевченко. До її складу входили такі відомі згодом письменники, як Д. Бедзик, О. Ведміцький, А. Головка, Д. Гуменна, Н. Забіла, Г. Епик, Г. Коляда, О. Копиленко, П. Панч, П. Усенко та ін. Спілка “Плуг”, маючи власні видавництва та друковані органи, мала на меті, окрім творчої, ще й просвітницьку діяльність для поширення ідей “пролетарської революції” серед сільського населення.

Літературна дискусія 1925–1928 рр. піддала критиці “масовізм” та “просвітянство” “Плуга”, обмеженість тематики та недосконалість художніх творів його членів, зниження творчих критеріїв. Недоліки в організаторській діяльності, вузькість завдань культурних заходів призвели до того, що об'єднання початківців, які самовпевнено називали себе “письменниками”, стало поступово занепадати. На початку 1931 р. “Плуг” додав до своєї назви визначення – “Спілка пролетарсько-колгоспних письменників”, а після Постанови ЦК ВКП(б) від 23 квітня 1932 р. “Про перебудову літературно-художніх організацій” взагалі припинив своє існування. Значна частина письменників, які входили до Спілки, в 1930-х роках була репресована¹.

1935 р. документи літературної організації “Плуг” були пере-

дані на постійне зберігання з архіву ВУАН до відділу рукописів академічної бібліотеки².

Предметом публікації є резолюція пленуму Спілки пролетарсько-колгоспних письменників “Плуг” [1932 р.]. Документ наочно відображає період народження нової пролетарської культури, коли панували “матеріалізм у світогляді, диктатура у політиці, колективізм в етиці”³, тобто ті соціально-політичні умови, в яких постало і розвивалося літературне об’єднання “Плуг”. Саме тоді виникли нові методи керування культурним процесом під невиспним наглядом партійних органів; “соціалістичний реалізм” був проголошений єдиним творчим напрямом пролетарської літератури, а основним її завданням стало перевиховання трудящих мас згідно з вимогами комуністичної партії. Із встановленням більшовицької влади пролетарська культура стала розглядатися як головна ідеологічна зброя у боротьбі за “радянизацію України”⁴. У резолюції пленуму “Плуга” підведено підсумки діяльності Спілки за 1922–1932 рр., відзначено її успіхи та прорахунки, визначено завдання на майбутнє.

Текст документа передано зі збереженням орфографії оригіналу.

№ 1.
РЕЗОЛЮЦІЯ
ПЛЕНУМУ СПІЛКИ ПРОЛЕТАРСЬКО-КОЛГОСПНИХ
ПИСЬМЕННИКІВ
“ПЛУГ”

У непримиренній боротьбі проти клясового ворога пролетаріят Радянського Союзу за проводом комуністичної партії досяг нечуваних світових успіхів у побудові соціалізму.

Цих успіхів робітники й колгоспники країни Рад дійшли за керівництвом Ленінської партії, її ЦК, на чолі з вождем світового пролетаріату т. Сталіним, – у впертій боротьбі за генеральну лінію партії, у нещадній боротьбі як з правим опортунізмом – головною небезпекою на теперішньому етапі, так і з “лівим” контрреволюційним троцькізмом, гнилим лібералізмом та примиренством до них.

Величезні успіхи господарського будівництва, вивершення фундаменту соціалістичної економіки в СРСР остаточно розв’язали на користь соціалізму ленінське завдання “хто кого” – так у місті, як і на селі.

Досягнення, що їх дійшов пролетаріят і колгоспне селянство, за проводом партії впродовж I-ої п'ятирічки і зокрема підсумки розвитку промисловости за 1931 рік, грандіозні пляни й перспективи, що їх накреслено в постановах XVII партконференції на другу п'ятирічку, сприйнято робітництвом і колгоспним селянством не тільки країни Рад, а й пролетаріятом всесвіту з новою хвилею піднесення й ентузіязму. Переможне вивершення плянів I-ої п'ятирічки висуває вже на чергу дня "ОСНОВНЕ ПОЛІТИЧНЕ ЗАВДАННЯ ДРУГОЇ П'ЯТИРІЧКИ", що його поставила перед нами XVII Всесоюзна партконференція: "Остаточно зліквідувати капіталістичні елементи і класи взагалі, цілком знищити причини, що породжують класові відміни і експлуатацію, і подолати пережитки капіталізму в економіці та свідомості людей, перетворити всю трудящу людність країни на свідомих і активних будівників безкласового соціалістичного суспільства".

Пляни й перспективи II-ої п'ятирічки мобілізують робітників, колгоспне селянство на дальшу вперту напружену роботу коло здійснення завдань IV-го і останнього року першої п'ятирічки, коло готування до вступу – в другу п'ятирічку – до завершення побудови безкласового соціалістичного суспільства.

Але саме тепер, як ніколи, ми мусимо пам'ятати, що нові досягнення II-ої п'ятирічки ми зможемо добути в подальшій короткій боротьбі з рештками капіталізму так у місті, – як і на селі, у боротьбі з буржуазним впливом і глитайським оточенням, у боротьбі з виявом всякого гатунку "право-лівацького" опортунізму, меншовикуватого, контрреволюційного троцкізму, гнилого літералізму до них, та різних виявів впливу дрібнобуржуазної стихії.

Саме тепер, як ніколи, мусимо пам'ятати, що нові успіхи соціалізму робітничя класа забезпечить лише в боротьбі з рештками капіталізму, даючи нещадну відсіч опоромі капіталістичних елементів, що гинуть, переборюючи буржуазні і дрібнобуржуазні забобони серед трудящих і провадячи постійну роботу над соціалістичним їх перевихованням. Це означає, що й надалі ще неминуче є загострення класової боротьби в окремі моменти, особливо в окремих районах і на окремих ділянках соціалістичного будівництва, що водночас підкреслює неминучість зберігання, а в окремих випадках і посилення буржуазних впливів на окремі шари й групи трудящих.

Ці основні настановлення мають стати за провідні в усій роботі Спілки Пролетарсько-колгоспних письменників. В них закла-

дено ясні й чіткі директиви, що мають обумовлювати кожний наш крок і дають величезні перспективи для розвитку пролетарсько-колгоспної літератури, накладаючи на неї відповідальні завдання бути одним з чинників перевиховання трудящих мас.

Схвалюючи доповідь тов. Пилипенка, пленум вважає, що ті вимоги, що їх поставила комуністична партія (ЦО ВКП /б/ – “Правда”, ЦО ЦК КП /б/У – “Комуніст”) до пролетарської літератури, повинні стати за основну директиву і для пролетарсько-колгоспної літератури.

Враховуючи всю величезну роль Спілки Пролетарсько-Колгоспних письменників “Плуг”, – що вона її відограла за десять років свого існування (збирання радянських літературних сил, боротьба за створення революційно-селянської літератури проти буржуазно-поміщицької та куркулячої, боротьба з хвильовизмом, ваплітянством, полонщиною, “пролітфронтівщиною” т. ін.), пленум водночас підкреслює, що й у цій боротьбі, як і в основних провідних матеріалах спілки “Плуг” (платформа 1924 р., постанови з’їздів і пленумів ЦБ) не було чіткої пролетарської класової спрямованості, в творчих настановах багато непереборної плехановщини, переверзевщини, богданівщини та фріченства. “Плуг” обстоював хибну практику масовизму, свого часу засуджену від партії.

Ліквідувавши “масовизм”, “Плуг” у дальшому своєму етапі, коли призов ударників соціалістичних ланів у літературу поклав на керівництво “Плуг” обов’язок на нових засадах створювати соціально-відмінну організацію, не зрозумів цієї відмінності, не розгорнув вчасно й достатньо цього призову, не перебудував усієї своєї роботи згідно шости історичних вказівок тов. Сталіна; зволікав розгортання творчої дискусії.

Усе це було виявом правоопортуністичної практики керівництва “Плуг”, опір перебудови організації та недооцінювання літпризову /Пилипенко, Штангей/; відсутність глибокої виховної роботи з письменницькими кадрами, недостатність боротьби за матеріалістично-діалектичну методу в творчості, неприпустима бездіяльність критико-методологічного сектору (Панов); усе це є величезний прорив у діяльності “Плугу”. Борючись з цією правоопортуністичною практикою, окремі товариші з керівництва припускалися лівацьких заскоків, недостатньо визнаючи свої помилки (Гавриленко), деяких перехльостувань у процесі цієї боротьби (т. Солдченко), і це ж саме у низці критичних статей (Сторчак).

Пленум констатує низький ідеологічний рівень критичних сил організації, підпадання деякої частини цих сил ворожим впливам, нецдємівшина (Лавриненко), “форсоцївство-літфронтївство” (Ю. Савченко), дрїбнобуржуазний еклектизм (Заяць, Ярмоленко), фрїчеанство (Ведмицький).

У наслідок правоопортунїстичного керївництва з боку секретарїату “Плуг” не було викрито й скритиковано твори таких куркульських письменників, як Орлівни, Гуменної, Яковенка.

Так само не скритиковано, не зважаючи на нагадування ЦО КП/б/У “Комунїст”, меншовицько-куркульський роман С. Божка – “В степах”. Щодо журналу “Плуг”, як центрального органу спілки, пленум констатує надзвичайно повільний поворот його до молодих кадрів, цілковиту відсутність провідних статтів з основних питань творчої дискусїї, вміщення статті куркульського агента Рєвякіна й інший матерїял, що рясніє ідеологічними проривами (статті Заяця, Савченка, Лавриненка, Ярмоленка, Бульбанюка т.д.), нацдємівського, літфронтївського, перевірзїянського, форсоцївського характеру. В минулому (1929. р.) безперечною помилкою опортунїстичного порядку була стаття С. Пилипенка “В чїм помилка Гуменної”, в котрїй він брав під захист цю куркульську письменницю. Поряд були факти вміщення одверто ворожих творів /“Ярве” Г. Орлівни тощо/.

Дитяча література випала з поля зору “Плуг”, про що свідчить надзвичайно мала кількїсть письменників, що працюють у цїй галузі (т. Рїзнїченко, Дункї, Таль, Будяк) і подають здебільшого мало актуальні, а інколи й ідеологічно-ворожї твори (Будяк).

Пленум доручає секретарїатовї спільно з видавництвом “Молодий Бїльшовик” скупчити увагу коло питання дитячої літератури, критичного перегляду надбаного доробку й накреслення конкретних творчих завдань в цїй галузі, придїливши також увагу і окремо опрацювавши питання справи дитячого театру й кїна.

Отже, переглядаючи весь пройдений етап, відзначаючи й засуджуючи всі хили й помилки, пленум відзначає водночас загальний здоровий творчий зрїст Спілки пролетарсько-колгоспних письменників на базї розгортання соцбудівництва і тому зі всією рїшучїстю засуджує “лївацькї” вихватки про “безперспективність” Спілки пролетарсько-колгоспних письменників. Цї перспективи перед нами з цілковитою чїткїстю постають в світлі нових завдань, що їх дала партія в історичних постановах XVII партконференції:

“Повна колективізація сільського господарства, зростання великих державних сільськогосподарських підприємств і озброєння радгоспів та колгоспів передовою машинною технікою, що на ділі перетворює с.г. працю на відміну індустріальної”. Піднятися до розуміння цих завдань, що стоять перед пролетаріатом СРСР і пролетаріатом цілого світу – є бойове завдання С.П.К.П.

Відзначаючи позитивну роль активу Харківської організації “Плуг” що за проводом комфракції розпочала дискусію і викриття ідеологічних збочень та ухилів у пролетарсько-колгоспній літературі, пленум констатує ідеологічне зростання активу творчої групи “Трактор”, який взяв найбільшу участь у розгортанні дискусії. Пленум також відзначає позитивну роль органу ЦК ЛКСМУ “Молодий Більшовик” у розгортанні творчої дискусії та виявленні помилок у пролетарсько-колгоспній літературі. Водночас пленум підкреслює абсолютну недостатність розмаху дискусії, її обмеженість окремими творами одиницями і літературними творами. Неприділено достатньої уваги розгляду основної творчої продукції пролетарсько-колгоспної літератури останнього часу: “Шоста ударна” (Добровольський), “Студенні води”, “Творчі будні” (Бедзик), “Дорогами змагань” (Рибак), “Ударною дорогою” (Солодченко), “Ворог” (Сторчак) та інш., та творчості ударників: Гикиш, Гараган, Оровецький і інш.

Констатуючи надзвичайно обмежену кількість творів, що змальовують активну участь комсомолу в соцбудівництві і низький ідейно-художній рівень цих творів (“Штурмовці”, “Кам’яний міст” – Минка, “Тракторист Василь”, “Перемога” – Загоруйко тощо) – Пленум цілком приймає вимоги Ленінського комсомолу про показ збірного позитивного типу комсомольця-ударника і колгоспника. Пленум звертає увагу всієї організації на пекучу потребу негайно ліквідувати відставання пролетарсько-колгоспної літератури у здійсненні цих вимог і заходитися коло розв’язання проблеми показу “позитивного збірного типу ударника-комсомольця, що володів би розумом мільйонів” (Косарев), зокрема комсомольця-ударника соціалістичних ланів.

Пленум вважає, як позитивний факт, утворення творчого угруповання “Молодий Більшовик”, що бере на себе зобов’язання спеціально організувати свою роботу навколо показу збірного позитивного типу комсомольця. Пленум водночас підкреслює, що це ніяк не знімає цього обов’язку з інших творчих угруповань та окремих творчих одиниць організації С.П.К.П.

Основною ланкою для перебудови організації повинно бути творче угруповання, засноване на добровільних засадах.

Організація соцзмагання між творчими угрупованнями і внутрі їх, організація роботи на засадах ударництва та інших соціалістичних методів праці обов'язкові для кожної творчої групи. Ніяких інших вимог, ніяких вимог декларації, платформ і т.п. щодо творчих угруповань бути не може. Розцінюватися праця творчих угруповань має з соціалістичної повноцінності їхньої творчести, у партійній спрямованості й актуальності написаних художніх і критичних творів. Організація повинна давати рішучу відсіч будь-яким намаганням справу угруповань підмінити груповщиною.

Пленум вітає прийняття шефства над СПКП ВУК'ами профспілок РТР, РЗР, МТС та наймитства і бере на себе зобов'язання виконати вимоги, які лежать на літорганізації в справі спільної роботи з профспілками. Разом з цим Пленум відзначає позитивну роль участі профспілок у роботі Спілки Пролетарсько-колгоспних письменників, зокрема допомогу літгрупі "Трактор".

Літературна група "Трактор", що заснувалася два роки тому на III Всеукраїнському З'їзді спілки СГЛР, в своїй роботі і творчості зросла і визначилася, як група письменників сільсько-господарського пролетаріату. Творчість літгрупи "Трактор" якісно відзначається чіткістю соціально-класової спрямованості і є безумовно позитивним явищем у пролетарсько-колгоспній літературі.

Перебудувавши свою роботу в світлі вирішень пленуму "Трактор" як одне із творчих угруповань в середині, С.П.К.П. повинен разом зі всією організацією боротися за здійснення цих рішень.

Надаючи величезної ваги участі членів СПКП у Лочафі, пленум водночас звертає увагу на те, що творчий доробок у показі сучасної Червоної армії, яка стоїть на сторожі соціалістичного будівництва і сама бере найактивнішу участь у ньому, зовсім не задовольняє сьогоднішніх вимог. Так само не розгорнуто роботи в справі створення історії громадянської війни. Пленум доручає секретаріатові урахувати це в творчих планах роботи і негайно ліквідувати цей прорив.

Даючи рішучого відкоша всіляким спробам недооцінювати громадсько-політичне значення призову ударників у літературу, а також "лівацьку" переоцінку його і протиставлення нових кадрів старим, пленум підкреслює потребу скупчити увагу на роботі з творчим активом організації.

Маючи провідну організацію пролетарської літератури на

Україні – спілку пролетарських письменників – ВУСПП, пленум доручає секретаріатові якнайскоріше встановити тісний органічний, діловий, творчий зв'язок СПКП з ВУСПП.

Пленум відзначає також незадовільну участь пролетарсько-колгоспних письменників у роботу суміжних мистецтв – кіна, театру і т.ін. і так само доручає секретаріатові та всім членам спілки активно увімкнутися в усі мистецькі процеси: театр, кіно, музика, образотворче мистецтво – даючи відповідний творчий доробок, спільно йти усім художнім фронтом до створення великого більшовицького мистецтва пролетаріату.

Пленум схвалює – ініціативу газети “Соціалістше Дорф” про організацію єврейської секції і доручає секретаріатові негайно розпочати роботу щодо організації секцій національних меншостей, насамперед, єврейської та польської, одночасно посиливши увагу до зміцнення й творчого зростання існуючої німецької секції.

Беручи за основу в дальшій роботі сталінові настанови непримиренної боротьби за кривні інтереси більшовизму; рішуче борючись проти зрівнялівки і знеосібки в літдискусії й критиці, за високу партійну принциповість, пленум доручає секретаріатові докладно переборювати елементи груповщини в літдискусіях, що виявляються зокрема в замовчуванні своїх хиб і хиб своїх “суперників” та в зосередженні спеціальної уваги на хобах “суперників”. Вся творча дискусія в дальшому повинна розгортатися на основі більшовицьких метод критики й самокритики.

З метою посилення критичними кадрами організацію Спілки Пролетарсько-колгоспних письменників, пленум доручає секретаріатові подбати про залучення марківських сил ВУАЛМІНУ й літературознавчого інституту Т. Шевченка до роботи в організації. Роботу критико-методологічного сектору тісно пов'язати з роботою ВУСПП, особливу увагу приділивши конкретній допомозі критикам із Спілки пролетарсько-колгоспних письменників, здобути й за своїти марксо-ленінську науку, виховати з цих критиків дійсних борців за партійність літератури, проти всіляких ворожих теорій.

Пленум доручає секретаріатові розробити питання про організацію письменницьких бригад для опрацьовання всеукраїнського конкурсу на день 15-річчя Жовтня на кращу з історій радгоспу, колгоспу, МТС та на найкращий показ героїв соціалістичного будівництва на селі, а також забезпечити організації гідну сплату соцрахунку заводів “Серп і Молот”.

Організація в цілому і її керівництво повинні докласти всіх зусиль, щоб створити відповідні умови для інтенсивної творчості кожного з членів організації (творчі відпустки, відрядження, контракції тощо) в першу чергу для тих товаришів, що працюють над тематикою до 15-річчя Жовтневої Революції.

ІР НБУВ, ф. 249, № 17, арк. 1–7.

¹ *Панькова С.* “Плуг” // Довідник з історії України. – К., 2001. – С. 583.

² Арх. ІР НБУВ, оп. І, № 45, арк. 43.

³ *Семчишин М.* Тисяча років української культури : Іст. огляд культурного процесу. – К., 1993. – С. 419–421.

⁴ Історичне джерелознавство: Підручник / Уклад. Я.С.Калакура та ін. – К., 2002. – С. 409–410.